

S I S U K O R D.

I	Volituseta võõraste asjade ajamise päritolu.....	1k. 3
II	Volituseta võõraste asjade ajamine välismaistes seadusandlustes.....	10
	1. BGB	10
	2. CC	11
	3. OR	13
III	Volituseta võõraste asjade ajamine meie kehtivas õiguses	
	1. Kohustuste tekkimise üldised alused BES-es....	15
	2. Volituseta võõraste asjade ajamise mõiste ja eeldused.	
	A. Volituse puudumine.....	20
	B. Animus aliena negotia gerendi.....	21
	C. Negotium utiliter gestum.....	29
	3. Volituseta võõraste asjade ajamisest tekkivad vahekorrad.	34
	A. Gestori õigustused ja kohustused.....	35
	B. Dominuse õigustused ja kohustused.....	37
IV	Volituseta võõraste asjade ajamine Tsiviilseadustiku 1939 a. eelnõus.....	39

Osundatud teosed.

1. Aarons, B, Beiträge zur Lehre von der negotiorum gestio. Schwerin, 1860.
2. Dankwardt, H, Die Negotiorum Gestio. Rostock, 1855.
3. Dernburg, H, Pandekten. Bd. II : Obligationenrecht. Berlin, 1897.
4. Erdmann, C, System des Privatrechts der Ostseeprovinzen Liv, -Est- und Curland. Bd. IV. Riga, 1894.
5. Planiol, M, Traité élémentaire de droit civil. T. II. Paris, 1923.
6. Sturm, A, Das negotium utiliter gestum. Weimar, 1878.
7. Sturm, A, Das Grundprincip der negotiorum gestio. Berlin, 1882.
8. Windscheid, B, Lehrbuch des Pandektenrechts. Bd. II. Frankfurt a. M., 1891.
9. Wlassak, M, Zur Geschichte der Negotiorum Gestio. Jena, 1879.
10. Zimmermann, E, Aechte und unächte negotiorum gestio. Giessen, 1873.

I Volitusetä võõraste asjade ajamise päritolu.

Enamiku tänapäeva kultuurriikide tsiviilõigus on suuremas või vähemas ulatuses pärit rooma õigusest. Rooma õigusest pärinevaid õigusinstituute on arendanud iga riigi kui poliitilise ühiku õiguskord juba enda ühiskonna eluliste tarviduste järele. Ka meil kehtiv tsiviilõigus tugineb enda suuremas osas juba rooma õiguses arenenud õigusinstituutidele. Et obligatsiooniõigus on osa tsiviilõigusest siis loomulikult eelõeldu on maksev ka obligatsiooniõiguse kohta. Volitusetä võõraste asjade ajamist korraldavad normid kuuluvadki obligatsiooniõigusesse ja on oma algtekkimiselt pärit rooma õigusest.

Selleks, et paremat ülevaadet saada volitusetä võõraste asjade ajamise kui õigusinstituudi arengust ja tema asendist rooma obligatsiooniõiguse süsteemis, tuleb vaadelda neid põhjusi, millest võis

tekkida rooma õiguses obligatsiooniline suhe.

Rooma õiguses causa obligationum'iks on need faktid, millest võib tekkida teatav obligatsiooniline suhe. Need faktid võivad olla väga mitmesugused ja ühe liigituse järele, mis arvatavasti antud Gaius'e poolt, on obligatsioonide kategooriateks :

1/ obligationes ex contractu, 2/ obligationes ex delicto ja 3/ obligationes ex variis causarum figuris. Antud jaotuse kolmas kategooria, obligationes ex variis causarum figuris, on säärased, mis ei tekkinud kontrahist lepingu mõttes ega deliktist süüteo mõistes. Teine obligatsioonide liigitus on hilisem ja tekkis rooma - hellenilises või Justinianuse ajal. Selle järele eelmise liigituse kategooria obligationes ex variis causarum on jagatud kaheks ja nii saadi neli kategooriat :

1/ obligationes ex contractu, 2/ obligationes ex delicto, 3/ obligationes quasi ex contractu ja

4/ obligationes quasi ex delicto.

Esimese jaotuse järele volituseta võõraste asjade ajamine, millel rooma õiguses tehniline termin on negotiorum gestio, kuulub kolmandasse - obligationes ex variis causarum figuris ja teise jaotuse järele kategooriasse - obligationes quasi ex contractu.

Missugusel rooma õiguse arengu perioodil negotiorum gestio esmakordselt õiguslikku normimist leidis, selle kohta lähevad uurijate arvamused lahku. On arvamusi, et negotiorum gestio on pärit vanast rooma jus civilest, kuid tänapäevani kindlamini põhjendatud näib arvamine, mille järele negotiorum gestio on leidnud esmakordselt õiguslikku käsitlust preetori ediktis. Edikt, millest uurijad lähtuvad, kõlab Ulpianus'elt ülevõetuna järgmiselt :

Si quis ^{negotia} alterius, sive quis negotia, quae cuiusque, cum is moritur, fuerint, gesserit : iudicium eo nomine dabo .

1 D 3,5,3, pr.

Selle edikti kohta pole lahkarvamusi ja kõik uurijad on veendunud, et ta puudutab negotiorum gestio¹t.

Seisukohta, et negotiorum gestio on alguse saanud preetori õigusloomingust, pooldavad uurijad E.Zimmermann², H.Dankwardt ja eriti M.Wlassak. Dankwardt³, käsitades negotiorum gestio ajaloolist päritolu ja arengut, leiab, et rooma Justinianuse õiguses sisalduv rubriik „De negotiis gestis“⁴ eikujuta endast ühte õigusinstituuti, kuna seal esinevad õiguslauseid omavad kõik ainult ühise negatiivse tunnuse ja nimelt selle, et nad eeldavad mandaat vahekorra puudumist. Kõiki neid õiguslauseid ühendab nende ajalooline päritolu ja ajalooli-

2 Vt. E.Zimmermann, Äechte und unäechte negotiorum gestio, Giezen, 1873, lk.11, nota 13.

3 Vt. H.Dankwardt, Die Negotiorum Gestio, Rostock, 1855, lk.5.

4 D 3,5; C 2. 19.

ne kokkukuuluvus ja see ongi põhjus, miks neid on ühendatud rooma juristide poolt ning hiljem Justinianuse õigusraamatutes.

Dankwardt asub seisukohal, et negotiorum gestio, varem puht faktilise vahekorra muutis preetor eelpool tsiteeritud ediktiga õigusvahekorraks. Põhjuseks, miks preetor andis selle edikti, oli puudulik õigusseisukord, mis valitses roomlaste juures aastasadu, isegi esimesel poolel vabariiklikul ajastul ei olnud veel õiguslikku kaitset volituseta võõraste asjade ajajale. Edikti sihiks oligi kõrvaldada kartus segada end võõraste asjade ajamisesse, ka siis kui selleks volitust ei olnud või amet seda ei kindlustanud, kui aga isikute huvid, kellede eest teotseti, seda tingisid ⁵.

Nagu eelpool öeldud, on uurijaid kes arvavad,

5 Vt. Dankwardt, op.cit., lk. 5 ja 6.

et negotiorum gestio on pärit vanast rooma jus civilest. Selle seisukoha väärab Wlassak⁶, kes põhjendab oma arvamust negotiorum gestio päritolust sellega, et preetor pole kunagi katset teinud sisse seada juba tunnustatud tsiviilhagide kõrval ediktiga veel erilisi preetori jurisdiktsioonivõimul põhjenevaid õigusabinõusid, millistega oleks sama efekt saavutatud nagu juba olemasoleva actiones civilisega. Teiseks sellega, et pole kunagi olnud edikte millega preetor kui jus civile täidesaatev organ oleks seletanud, et ta annab juba kindlaks määratud eeldustel nõutava actio civilis'e.

Wlassak'i põhjendused on nii usutavad, et jääb üle ainult tema seisukohaga ühineda, milles ta arvab, et negotiorum gestio on preetori õigus-

6 Vt. M. Wlassak, Zur Geschichte der Negotiorum Gestio, Jena, 1879, lk.15,16.

loomingu tulemus ja missugune instituut alles hil-
jem ajajooksul on muutunud tsiviilõiguse osaks ⁷ .

7 Wlassak, op. cit., lk. 21.

II Volituseta võõraste asjade ajamine välismaistes
seadlusandlustes.

1 BGB

BGB-es on volituseta võõraste asjade ajamise mõiste antud § 677. Selle paragraafi mõttes negotiorum gestio esineb, kui keegi sooritab teise eest mõne toiminguga, ilma et ta selleks kohustatud oleks, või mõnel muul viisil selleks oleks õigustatud.

Antud mõistest järgneb, et BGB-es volituseta võõraste asjade ajamise eeldusteks on :

- 1/ mingi toiming peab sooritatama,
- 2/ toiming peab kellegi teise eest sooritatama ja
- 3/ gestoril ei tohi a/dominuselt selleks ülesannet olla ja b/ dominuse eest tegutsemiseks muul viisil õigustust olla.

Neile eeldustele vastavad õiguslikud vahekorrad on normitud BGB paragraafides 677 - 687.

Dominuse ja gestori õiguslik seisund on oluliselt

normitud §§-des 681 ja 683. § 681 loeb gestori kohustusi ja ka dominuse õigust kahjutasule.

§ 683 järgi võib gestor nagu volitatu tema poolt sooritatud kulutuste eest tasu nõuda, ainult eeldusel, et sooritatu vastab dominuse huvidele, tema tõelisele või arvatavale tahtele. Sellest nähtub, et gestori tegevuses on oluliseks utilitase nõue.

§ 687 määrab juhud, millistel ei tule kohaldamisele parag. 677 - 686-da eeskirjad.

2 CC

CC on käsitletud volituseta võõraste asjade ajamist quasi contractide peatükis. Definiitsioon ühtub rooma õiguses esinenud definiitsiooniga / art. 1372 I /.

Volituseta võõraste asjade ajamise eeldusteks CC järgi on :

- 1/ toiming peab võõras olema,
- 2/ toiming peab teostatama ülesandeta, pole tähtis

kas omanik toimingust teab või mitte,

3/ gestor peab toimima nii kui omanik s.t. ta peab toimima kasulikult.

Negotiorum gestio⁸'st tekkivaid vahekordi käsitlevad art. 1373 - 1375. Gestor allub põhimõtteliselt samadele kohustustele kui mandataar⁸. Ta peab ülesandeid sooritama hea peremeheliku hoolega / art.1372 II /. Aga gestor on siiski teatud juhtudel asetatud halvemasse seisundisse kui mandataar. Ta on kohustatud jätkama toimingut ka pärast dominuse surma, kuni dominuse pärijad on toimingu ajamise üle võtnud / art. 1373 /. Selle vastu mandataar pole aga sellisel juhtumil kohustatud jätkama asjade ajamist, väljaarvatud kui sellest tekiks kahju / art. 1991/. Dominuse kohustused on erinevad, vastavalt juhtumi-

8 M.Planiol, *Traité élémentaire de droit civil*. T.II, Paris, 1923, lk. 733.

tele milles volituseta võõraste asjade ajamine esineb. Üldiselt peab ta tasuma gestorile tema poolt tehtud kulutused kui esinevad eelpool mainitud volituseta võõraste asjade ajamise eeldused / art. 1375 /⁹.

3 OR

OR-is on volituseta võõraste asjade ajamine normitud art. 419 - 424. Eeldusteks volituseta võõraste asjade ajamisel on :

- 1/ toiming peab sooritatama kellegi teise eest,
- 2/ ilma volituseta ja
- 3/ gestor peab toimingu sooritama kasulikult ja domineuse arvatava soovi kohaselt / art. 419 /.

Eeldustest järgneb, et gestori tegevuse oluliseks nõudeks on ,et ta toimiks kasulikult. Toimija vastutust normib art. 420, selle järgi ta vastutab omnis culpa eest ja isegi juhuse eest kui ta toimingu

9 Planiol, op.cit., lk. 734 jj.

sooritab dominuse tahte vastaselt. Dominuse peamiseks kohustuseks on, kui toiming tema huvides on sooritatud kõigi volituseta asjade ajamisest tekkinud kulude tasumine ja samuti ka gestori teistest negotiorum gestio'ga seoses tekkinud kohustustest vabastamine / art. 422 /.

III Volituseta vööraste asjade ajamine meie
kehtivas õiguses.

1 Kohustuste tekkimise üldised alused BES-es.

BES-es obligatsiooni õiguse mõiste on antud § 29o7, mille järgi kohustusõigus ehk võlaõigus on säärane õigus, mille tõttu üks isik, deebitor ehk võlgnik, peab teise kasuks keda nimetatakse kreditoriks ehk usaldajaks, korda saatma mõne toimingu, millel on materjaalne väärtus. Antud mõistemäärangule vastava obligatsiooniõigusliku suhte tekkimiseks on vajalik mingi juriidilise fakti olemasolu. Tavaliselt pole tegemist mitte ühe vaid mitme faktiga komplitseeritult. Nende faktide liigitamisel BES-es on aluseks võetud Gaius'e poolt antud obligatsioonide jaotus :

- 1/ obligationes ex contractu,
- 2/ obligationes ex delicto,
- 3/ obligationes ex variis causarum figuris / § 29o8/.

Antud jaotuse esimesse kategooriasse kuuluvad obli-

†

gatsioonid, millede tekkimise aluseks on juriidiline toiming, eriti leping. Teise kategooriasse kuuluvad obligatsioonid, millede tekkimise aluseks on tsiviilne õiguse rikkumine^{lo}. Olulisematest kolmandasse kategooriasse kuuluvatest juhtudest on :

- 1/ alusetu rikastumine ja
- 2/ volituseta võõraste asjade ajamine.

Võib tekkida küsimus, miks volituseta võõraste asjade ajamine on üldse mõeldav obligatsiooniõigusliku suhte tekkimise alusena. Küsitakse mis asja on võõral teise isiku varandusse või teise huvideringi segamiseks. Seda põhendatakse ligemise armastusega ja sellega, et ühiskondlikud huvid hõuavad, et üks aitaks teist ka ilma palumata. Sellest tingituna ongi õiguskord sunnitud normima seda altruistlikku tegevust.

lo Tsiviilne õiguse rikkumine on ühe isiku poolt teise isiku subjektiivse õiguse rikkumine kas tahtlikult või ettevaatamatuse läbi ja sealjuures seadusliku aluseta.

2 Volitusetä vööraste asjade ajamise mõiste ja
eeldused.

11
BES-e § 4423. järgneb, et volitusetä vööraste
asjade ajamine BES-i mõttes esineb, kui keegi kelle-
gi teise eest, volitusetä ja tahtega mõne toimingu
sooritab, tõelisi dominuse huve tähele pannes.
Sellest antud mõistemäärangust järgneb, et eeldusteks

11 BES § 4423: „Wenn Jemand unaufgefordert die
Geschäfte eines Andern dem wirklichen Interesse
desselben gemäss und unter Umständen zu besorgen
unternimmt, bei denen angenommen werden kann,
dass der Geschäftsherr, wenn er seinen Willen
kund zu geben Gelegenheit gehabt hätte, solche
Art der Stellvertretung gebilligt haben würde,
so entsteht durch die Geschäftsführung ein ver-
tragsähnliches Rechtsverhältniss zwischen dem
Geschäftsführer und dem Geschäftsherrn oder
Principal.“

Ex bibl. univ. Tart.

volituseta võõraste asjade ajamisele BES-e mõttes
 on : a/ volituse puudumine,
 b/ animus aliena negotia gerendi,
 c/ utilitas.

Peale negotiorum gestio eeldustele vastava juhuse
 on üldõiguse teooria¹² ja ka BES-is mitmeid voli-
 tuseta võõraste asjade ajamisele sarnased juhud vii-
 dud negotiorum gestio mõiste alla¹³. Kuna käesolevas
 töös need erandid muial käsitlemisele ei tule, siis
 annan siin neist ülevaate. Siia kuulub : 1/ juhtum,
 kui keegi eksikombel arvab, et ta dominus negotii
 poolt on volitatud / BES § 4426 /, 2/ juhtum, kus
 küll volitus on, kuid maksvusetu¹⁴ või mitte dominus

12 Vt. B.Windscheid, Lehrbuch des Pandektenrechts.

Bd. II, Frankfurt a.M., 1891, lk.571 jj.

13 Vt. C.Erdmann, System des Privatrechts der Ostsee-
 provinzen Liv-, Est-und Curland. Bd. IV, Riga, 1894,
 lk. 444.

14 Näit.: teovõimetu poolt antud volitus.

negotii poolt antud. Viimast juhtu loevad üldõiguse uurijad reeglipäraselt ainult siis negotiorum gestio'ks¹⁵, kui gestor ülesande andjat on pidanud dominuseks. BES asub aga mitte vastuvõetaval ~~es~~sisukohal, ^don ükskõik kas negotiorum gestor on uskunud ülesannet või mitte / BES § 4426 /, oluline on vaid, et gestor on teotsenud tõeliselt dominus negotii huvides / BES § 4423 /, 3/ juhtum, kus volitus on olemas dominuselt, milline aga mitte negotiorum gestorile vaid antud kellelegi kolmandale. BES peab seda lihtsalt negotiorum gestio juhtumiks, ilma et ta vahet teeks kas gestor teadis et ta pole volitatud või kas ta end on pidanud eksikombel volitatuks / BES § 4426 /, 4/ juhtum, kus keegi osaliselt on volitatud osaliselt mitte. On olemas aga tõeline volitus, millest volitatu on üle astunud, siis võib ka seda üleastumist nimetada volituseta võõraste asjade ajamiseks

15 Vt. Windscheid, op.cit., lk. 572, nota 5 ja 8.

/ BES § 4426 m., § 4386 ja 4387 /.

Päratine dominuse luba negotiorum gestio'ks toob õigussuhte olemusse ainult nii palju muutust, et luba andvat dominus negotiid kui volitajat koheldakse¹⁶, kuna gestor edasi allub negotiorum gestio normidele / BES § 4427 /.

Järgnevalt käsitleme volituseta võõraste asjade ajamise eeldusi.

A Volituse puudumine

Negotiorum gestio esimeseks eelduseks on BES mõistmäärangu järgi : toimijal ei tohi olla dominuselt volitust. Seda volituse puudumist tuleb mõista BES mõttes kõige ulatuslikumalt, Nii, kes näiteks töö, teenistus, maakleri või seltsingu lepingu põhjal võõraid toiminguid teostab, ei tegutse volituseta. Sellepärast ongi eespool erandites näidatud esimene

16 Vt. Erdmann, op. cit., lk. 445.

juhus, kus toimija eksikombel arvab end olevat loetud dominuselt volitatud negotiorum gestio hulka, kuna dominuse ja toimija vahel ei eksisteeri mingit lepingulist vahekorda ega ka seadulikku alust, mille põhjal toimija oleks sooritanud teo. Volituse puudumise all tuleb mõista ka seda, et toimija ei tohi olla dominuse eest tegutsemiseks muul teel, ei õigustatud ega kohustatud. Siia kuuluvad eriti need juhud kui keegi teotseb seaduse põhjal teise eest. Nii ei ole eestkostja, kes eestkostetava asju ajab, negotiorum gestor, samuti mitte isa, kes valitseb oma alaealise lapse varandust. Ka tuletõrjuja, kes kahjutuld märgates seda kustutama asub, pole negotiorum gestor, vaid ta on kohustatud selleks seaduse järgi.

B Animus aliena negotia gerendi.

Volituseta võõraste asjade ajamise teiseks eelduseks

on tahe võõrast asja ajada¹⁷ . Siit järgneb, et toiming peab kellegi teise, mitte negotiorum gestori huve edustama¹⁸ . Siin aga tekkib küsimus, mida tuleb mõista võõra asja all, s.t. millal gestor toimingu enda omana ja millal ta võõrana, sellega kellegi teise eest on sooritanud. Teaduses tehakse vahet objektiivse ja subjektiivse võõra toimingu vahel, mille kaudu tahetakse leida alust selle küsimuse otsustamiseks. Objektiivselt võõra toiminguna mõistetakse niisugust toimingut, mis juba iseendast, oma loomu tõttu võõrale huvipiirkonnale viitab, näiteks võõra haige koera ravimine.

17 Kuigi gestor ei ole tõelisi dominuse isiku suhtes selgusel. Dominusena on BES mõttes ikka tõeline toimingu omanik maksev, resp. asja dominus ja mitte see kelle eest gestor tahtis teo sooritada / BES § 443o /.

18 Vt. Windscheid, op. cit., lk. 563, nota 1.

Subjektiivselt võõra toiminguga all mõistetakse aga niisugust toimingut, mis ei näi otse dominuse toiminguna kuid mis on määratud gestori poolt dominusele, näiteks kaupade ostmine kellegi sõbra eest.

¹⁹
Dernburg nimetab viimast toiminguks, mis iseendast neutraalne, s.t. ta ei oma tingimata ühendust mingi teatava võõra varandusega, kuid gestori tahte kaudu toimingust tulenev majanduslik edu on suunatud kellegi teisele. Piiritõmbamisega objektiivselt ja subjektiivselt võõra toiminguga vahel, on tegelenud üldõiguslik literatuur palju. See vahetegemine objektiivselt ja subjektiivselt võõraste toimingute vahel võinuks siis ainult omada praktilist väärtust, kui oleks korda läinud leida objektiivselt võõra toiminguga mõistele kindlat kriteeriumi.

Terve rida tuntuid autoreid on teinud katsed objektiivse negotium alieniumi mõiste määratlemiseks.

19 H.Dernburg, Pandekten. Bd.II : Obligationenrecht.
Berlin, 1898, lk.334.

Nii ^aArons on analüüsinud mitmesuguseid arvamusi objektiivse negotium alieniumi kohta ja jõuab lõpuks tulemusele ,, Welche den Inhalt hat, einem fremden Vermögen ein Object der Berechtigung resp. Verpflichtung hinzufügen, oder eine darin bereits befindliches zu entfernen oder zu modificiren, oder aber eine dieser Thatsachen zu verhindern ' ' ²⁰ .

On täiesti selge, et selle laialdase mõistemääranguga pole võidetud palju ja nii tekkib õigustatult kahtlus kas ^aArons'i vormel annaks kohtunikule abi üksikjuhtumi otsustamisel. Dankwardt'i ²¹ järgi on olemas objektiivselt võõras toiming, kui gestori tegevus puudutab varanduse subjekti objektiivselt. Ka see määrang pole rahuldav, on liiga üldine selleks, et olla tarvitamis kõlbulik. Nagu eelpool

20 B.^aArons, Beiträge zur Lehre von der negotiorum gestio. Schwerin, 1860, lk. 195.

21 Dankwardt, op.cit., lk. 35.

öeldud on terve rida teadlasi teinud katsed määratleda objektiivselt võõra toimingu mõistet, kuid ei ole saavutatud kõlbulikku seletust. Meie kehtiva õiguse seisukohalt pole vahetegu ka tarvis, kuna BES ei tunne objektiivselt ega ka subjektiivselt võõrast toimingut. Järelikult BES järgi tegu on võõraste asjade ajamisega, kui toiming on sooritatud „kellegi teise eest“. Toiming on aga sooritatud „kellegi teise eest“, kui toimija selle arusaamise ja tahtega, tegu mitte endale, vaid sellele korda saadab keda see puudutab. Sellepärast ei ole ka mingit negotiorum gestio't, kui keegi on arvamusel, et ta võõraid asju ajab, aga enda omi toimetab. Sel juhtumil ei ole toiming sooritatud „kellegi teise eest“, see nähtub BES § 4428. Samuti tuleb otsustada ka ümberpööratud juhtumi suhtes, kui toimija võõraid toiminguid eksi kombel omadena käsitab, ka siin ei ole toimitud „kellegi teise eest“, sel

juhul omab küll dominus negotiorum gestio'st õigusi, toimija võib aga esimese vastu esitada nõudmisi ainult talle tekkinud rikastumise piirides / BES § 4429 /.

Et vööra asja ajamine negotiorum gestio mõistemäärangus antud teisele eeldusele vastaks, selleks peab gestor toimingute sooritama tahtega, et sellest tekkiks hiljem dominuse tasumaksmise kohustus. Kõikide äraolijate ja teistest asjaoludest enda toimingutes takistatud dominuste huvides, saab gestor õiguse tasuhagile. Sest hoolitsuseta toimingut ei või hooletusse jätta, keegi peab toimingute sooritamise enda hooleks võtma ning sellepärast ongi positiivses õiguses gestorile kindlustatud hagi tehtud kulutuste eest nõuda tasu. Sellest järeldeb, et gestor enda toimingute keskkonnast peab astuma välja. Gestori enese ja dominuse toimingute keskkonnad on kaks iseasja, esimese tsentrumis seisab gestor, teine on aga hetkel ilma peremehta. Mõlemate toi-

mingute keskkonnad peavadki jääma erinevateks. Gestor, kes dominuse eest tegutseb peab olema alati teadlik, et tema kui ta mingi kulutuse sooritab dominuse eest, seda mitte enda huvides vaid negotiorum gestorina teeb. Sellest et gestorija dominuse toimingkeskkonnad lahus peavad olema, järgneb negotiorum gestio instituudile kaks olulist negatiivset nõuet. Esiteks ei tohi toimijal olla kinkimise kavatsust / BES § 4455 /, kinkija ei tegutse mitte kui gestor vaid kui enda varanduse dominus, kes annab enda varandusest midagi ära võõra omasse teadmiseaga, et see sinna ka jääb. Teiseks ei tohi gestor tegu teinud olla juriidilisest või loomulikust kohustusest tingituna, sest ka sel juhtumil tegutseb ta mitte gestorina, vaid oma toimingute keskkonna dominusena²². Mõlemil antud juhtumil ei või

22 Vt. A. Sturm, Das negotium utiliter gestum.

Weimar, 1878, lk. 55 ja 56.

olla juttugi tasuhagist. On teada, et naabrid ja sõbrad on parimad gestorid, kuid veel kergem on olla negotiorum gestor perekonna liikmeil, just nende juures tulebki eriti tähele panna, kas nad on toiminud gestorina, või on nad oma toimingud sooritanud loomuliku kohustuse järeldusena, või koguni kas nad pole kinkinud.

Tane tehtud kulutusi dominuselt tagasi saada, kattub tahtega tegutseda gestorina. Sellest järgneb, et negotiorum gestio ei ole mõeldav ilma sellise tahteta. Animus aliena negotia gerendi eeldab ainult tahet tegutseda gestorina, milles sisaldub, et ei taheta endale vaid kellelegi teisele, „takistatud dominusele“ toimida²³.

Tõusetub küsimus kas tahtest tegutseda gestorina oleksid kolmandad teadlikud? Arvatakse, et

23 Vt. Sturm, Das negotium, lk. 58.

gestor oma tahet toimida/dominuse huvides peab te-
 gema teatavaks, olgu see kellelegi kolmandale, või
 siis viisil, et tõsine tahe tegutseda dominusele
 piisavalt avalduks. Antud seisukoht on ka täiesti
 arusaadav, sest tahe ei ole õiguslikult relevantne
 nii kaua, kui ta esineb ainult inimese sisemuses.
 Õigusele omab ta alles siis tähenduse, kui ta astub
 tegude kaudu välisilma. Ei ole siiski nõutav, et
 gestor väljendaks enda tahet sõnades, piisab kui
 see ilmneb tema käitumisest, s.t. konkludentsetest
 tegudest.

C Negotium utiliter gestum.

Kolmandaks volituseta võõraste asjade ajamise eel-
 duseks on, et gestor oleks asja ajanud kasulikult,
 BES § 4423 sõnastuse järgi sarnaselt : „et dominus,
 kui tal oleks võimalus olnud oma tahet teatavaks
 teha, niisugust enda asendamist oleks heaks kiitnud“.

Selle üle mida tuleb mõista negotium utiliter gestum'i all, on pandektilises literatuuris palju vaieldud. Kujunes välja peaasjalikult kaks teooriat - objektiivne ja subjektiivne teooria. Objektiivse teooria pooldajad arvavad, et gestor on toiminud utiliter, kui tema toiming on edustanud dominuse kasu, olgu kahju ära hoidmise, või olgu see positiivse edu saavutamise kaudu. Osa objektiivse teooria pooldajaid autoreid leiavad koguni, et gestor siis juba on toiminud utiliter, kui tal ainult kavatsus on edustada dominuse kasu. On selge, et eelnimetatud teooria ei pea paika. Milline talumatu õigusseisukord loodaks, kui iga inimene oleks sunnitud leppima kõikide võimalikkude ettevõtetega, kõiki kasutoovaid vahelesagamise sallima enda teotsemises, millistele ta kunagi poleks mõelnud ilma gestori vahele segamiseta. Näiteks iluaia omanik peaks tasu maksma gestorile enda väärtusliku aia kartulipõlluks

muutmise eest. Olukord kujuneks niisuguseks, et ükski dominus ei julge^{ku} enda asjadele kõige lühemaks-ki ajaks pöörata selga, alati oleks kartus, et mõni ,, gestor '' tema äraoleku ajal sooritab toimingut, millist tema, dominus, iialgi poleks teinud. Sellest tuleb järeldada, et volituseta võõraste asjade ajamise kolmandat eeldust ,negotiorum utiliter gestum'i , ei saa määrata puht objektiivsete asjaolude järgi, vaid ka dominuse subjektiivsed vaa-
ted väärivad tähelepanu.

Subjektiivne teooria lähtub sellest, et gestor peab arvestama dominuse arvatavat või tõelist tahet. Ei ole aga gestor hoolinud dominuse tahtest, siis pole ta ka toiminud utiliter. Subjektiivse teooria pooldajaks on Dernburg²⁴ , tema järgi on gestor toiminud utiliter, kui gestor arvata võis, et

24 Vt. Dernburg, op. cit., lk. 333 jj.

dominus toimingu ise oleks sooritanud kui see tal võimalik oleks olnud.

Selle teooria lähemal vaatlusel tekkib aga küsimus kuidas gestor võib aimata dominuse tahet. Seda küsimust on lahendada püüdnud Dankwardt²⁵ sellega, et dominust tuleks kujutada kui bonus pater familias't ja ainult sellele mõõdupuule vastava dominuse tahet lugeda mõõduandvaks. Sarnase lahendusega pole aga hästi tabatud märki ja dominusele surutakse peale kohtlemist bonus pater'ina. Sama küsimuse lahendab Sturm paremini sarnaselt, et gestoril on siis õigus actio contraria'le, kui ta dominuse toimingringis väliselt olemasolevate asjaolude põhjal võis kergelt²⁶ järeldada, et dominus oleks teostanud neid ka ise .

Kõiki eelõeldud arvestades võiks öelda kokkuvõttes, et gestor on toimunud utiliter, kui ta

25 Vt. Dankwardt, op. cit., lk. 26 - 30.

26 Vt. A. Sturm, Das Grundprincip der negotiorum gestio, Berlin, 1882, lk. 5.

toimingu on teostanud dominuse huvides ja seda sarnaselt, et oleks arvestatud tõeliselt olemasolevaid olukordi. BES § 4451 sõnastusest:

„ Die Verbindlichkeit des Geschäftsherrn wird dadurch nicht ausgeschlossen, dass ihm die Geschäftsbesorgung keinen Vortheil gebracht, wenn nur zu Anfang der Geschäftsführung ein günstiger Erfolg von ihr zu erwarten war, und die Vereitelung dieser Erwartung nicht einer Schuld des Geschäftsführers beigemessen werden kann ‘‘, võiks järeldada, et kehtiv õigus utilitas'e küsimuses on jälginud objektiivset teooriat.

Võttes aga aluseks BES § 4423, milles antud on volituseta võõraste asjade ajamise mõiste, tuleb järeldada, et ka meie kehtivas õiguses utilitase, kui negotiorum gestio eelduse määratlemisel arvestada tuleb subjektiivseid elemente ja § 4451 tuleb mõista kui üht dominuse kohustust korraldavate normi.

3 Volituseta võõraste asjade ajamisest tekkivad
vahekorrad.

On täidetud volituseta võõraste asjade ajamise eeldused, siis tuleneb sellest dominusele kui ka gestorile nii õigustusi kui ka kohustusi. Dominusele negotiorum gestio'st tekkivat hagi gestori vastu nimetatakse rooma õiguses actio negotiorum gestorum directa. Gestori hagi dominuse vastu nimetatakse actio negotiorum gestorum contraria. Negotiorum gestio'st tekkivate õigustuste, kohustuste subjektiks võivad olla ka teovõimetud, kuna siin pole tegemist ei lepingu sõlmimisega ega mandaat vahekorraga. Kuid teovõimetu gestor muutub siis ainult oma tegude eest vastutavaks, kui ta esitab oma poolt actio negotiorum gestorum contraria, vastasel juhul vastutab ta ainult võimalikult juhtuva rikkastumise piirides / BES § 4424 /. Teovõimetu dominus

vastutab alati ainult rikastumise piirides ja niipalju kui see esineb veel kohtulikul asja arutamisel / BES § 4425 / . Actio negotiorum gestorum contraria võib olla ka suunatud selle vastu, kelle eest gestor eksikombel tegutses, usus, ta olevat dominus / BES § 4431 / , ühtlasi võib aga ka tõeline dominus muutuda kaasvastutavaks / BES § 4430 / , nii et gestor võib esitada hagi mõlemate vastu. On aga keegi end mitte dominuse tõelises huvis seganud võõraisse asjusse, vaid selleks et kasu saada ise, siis ta vastutab nagu negotiorum gestor / BES § 4432, 4438 / , väljaarvatud juhuse eest nagu see esineb üldõiguses .

A Gestori õigustused ja kohustused.

Gestor peab viima lõpule kord alustatud toi-

27 Vt. Windscheid, op. cit., lk. 571, nota 24.

28 Vt. Erdmann, op.cit., lk. 446.

29 Vt. Windscheid, op.cit., lk. 575, nota 16.

mingud samuti ka kõik sellega seoses olevad kõrvaltoimingud / BES § 4434 /, kusjuures teda isegi dominuse surm katkestamisele ei õigusta / BES § 4435 /. Edasi on ta vastutav dominusele omnis culpa eest / BES § 4436 / ja ainult kui ta dominuse eest tegutses tungiva vajaduse tõttu, näiteks et konkursi takistada, vastutab ta ainult doluse ja culpa lata eest / BES § 4437 /, ka juhuse eest vastutab gestor kui ta toimis dominuse kindla keelu vastu³¹, või uue toimingu alustas dominuse soovi vastaselt / BES § 4439 /.

Kõik oma kohustused dominusele peab gestor tasuma õigeaegselt / BES § 4440 /. Dominuse eest teotsemise edasi andmisel vastutab ta culpa in eligendo eest / BES § 4445 /. Kui on mitu gestorit siis vastutavad, kui nad toimingu oma vahel jao-

30 Vt. Erdmann, op.cit., lk. 447.

31 Keeld peab olema gestoril teada. BES § 4433.

tanud on, igaüks ainult oma osa eest / BES § 4446/. Gestori pärijad vastutavad saadud päranduse ulatuses / BES § 4448 /.

Seega on siin tehtud ~~siin~~ erand põhimõttest, mille järgi pärijad vastutavad kõigi pärandaja kohustuste eest, isegi oma varaga. Seaduse sõnastusest ei nähtu, et selline gestori pärijate vastutus oleks mõeldud vaid juhtumil kui nad pärandi vastu võtavad beneficium inventarii alusel.

Lõpuks gestor peab esitama samuti kui volitatu oma tegevuse kohta täpse aruande dominusele / BES §§ 4447, 4458, 4459 / ja selle aruande põhjal dominusele üle andma kõik mida ta negotiorum gestio läbi on saanud, muidugi juhul kui ta tarvitada ei või ~~retensiooni~~ retensiooni-õigust enda kulutuste eest.

B Dominuse õigustused ja kohustused.

Tähtsamaks dominuse kohustuseks on, et ta peab tasuma gestorile kõik selle poolt sooritatud

kulutused ja peab teda ka vabastama kõigist teis-
test dominuse huvides võetud kohustustest ja koor-
mistest / BES §§ 4449, 3350 /. Selleks, et tekkiks
dominusele sarnased kohustused, peavad esinema ju-
ba eelpool käsitletud volituseta võõraste asjade
ajamise mõistele olulised eeldused.

Gestor peab tegema toiminguga kavatsusega dominust
tasumisele kohustada, mitte aga donandi animo või
sõbralikkuse ja priedeedi põhjusel / BES § 4453 / ja
ühtlasi peab täidetama utilitase nõu³²gestori poolt
/ BES § 4451 /. Iga negotiorum gestori culpa võtab
temalt võimaluse selle läbi kahjustatud resp. nur-
junud toiminguga eest tasu nõuda / BES § 4451 /.

Maksab aga gestor olematut võlga , arvamisel, see
olevat dominuse võlg, siis ei tohi ta seda arves-
tada dominusele / BES § 4455 / vaid võib esitada
dominuse nimel ³²condictio in debiti saaja vastu .

32 Vt. Erdmann, op. cit., lk. 450, nota 6.

On dominus üldse vahelesegamise keelanud, siis ei ole gestoril mingit õigust hagile.

IV Volitusetä võõraste asjade ajamine

Tsiviilseadustiku 1939 a. eelnõus.

BES-es on volitusetä võõraste asjade ajamine tiitlis „Forderungen aus der Besorgung fremder Geschäfte“ neljanda peatükina. Tsiviilseadustiku eelnõu on ta paigutanud peatükki „Asjadeajamine“ neljanda jaona. Sellest nähtub, et tsiviilseadustiku eelnõu on üle võtnud BES-est volitusetä võõraste asjade ajamise paigutamise süsteemi, samuti ka BES-e vastava jaotuse. Tsiviilseadustiku eelnõu annab samuti kui BES esmalt volitusetä asjadeajamise üld-eeskirjad / § 2033 - 2039 / siis asjadeajaja kohustused / § 2040 - 2047 / ja lõpuks peremehe kohustused / § 2048 - 2052 /. Volitusetä asjadeajamise eel- dused on antud eelnõu §§ -es 2033 ja 2038, § 2033.

ütleb „, Kes võtab volituseta enda peale teise isiku asjade ajamise, see peab toimima vastavalt peremehe tõelikele huvidele ja tõenälisele tahtele“, § 2038 ütleb „, Asjade ajamine eeldab tahet ajada võõraid asju“. Sellest näeme, et volituseta asjade ajamise eeldused on samad mis BES-es :

- 1/ asjadeajamine peab toimima volituseta,
 - 2/ asjadeajamine eeldab tahet ajada võõraid asju,
 - 3/ asju peab aetama vastavalt peremehe tõelikele huvidele ja tõenäolisele tahtele s.t. kasulikult.
- Ka asjadeajaja õigused ja kohustused samuti peremehe õigused ja kohused on normitud samaselt nagu BES-es.

Võib öelda, et tsiviilseadustiku eelnõu on ülevõtnud negotiorum gestio instituudi BES-est, tehes vaid mõningaid redaktsioonilisi muudatusi.

.....

Kokkuvõttes tuleb öelda, et volituseta võõ-

raste asjade ajamise normimine käesoleva aja tsi-
viilseadustikes on vajalik ning paratamatu, põh-
justatud tegeliku õigusliku käibe vajadustest.

Elus esineb küllalt juhtumeid, kus üksikisikule ja
seega ka kogu ühiskonnale kuuluva/d hüvise/d olek-
sid määratud hävimisele või halvenemisele, kui kol-
mandad ei saaks hoolitseda vööraste toimingute ja
hüviste eest, millel puudub majanduslikus ja õi-
guslikus käibes normaalselt vajalik hoolitsus.

Eriti vajalik on see instituut meie õiguskorras, kus
kardinaalsete muudatuste tõttu isegi üksikisikule
kuuluvad hüvised omavad suurt ühiskondlikku täht-
sust, rääkimata veel ühiskondlikust omandist. Meie
põhiseaduse § 103 ütleb: „ ENSV iga kodanik on ko-
hustatud hoidma ja tugevdama ühiskondlikku, sotsia-
listlikku omandust kui Nöukogude korra püha ja puu-
tumatu alust, kui kodumaa rikkuse ja võimsuse all-
kat, kui kogu töötava rahva jõuka ja kultuurse elu

allikat.

Isikud, kes ühiskondlikku, sotsialistlikku omandust ohustavad, on rahvavaenlased''.

Siit nähtub, et eelkäsitletud instituut omab meie praeguses õiguskorras märksa ulatuslikumat tähtsust, kui kunagi varem. Siin on võõraste asjade ajamise üks all-liik - võõra omandi eest hoolitsemine tehtud iga kodaniku pühaks kohustuseks, et see kohustus lasub kõikidel ning on normitud põhiseaduses, siis omab see ühiskondliku omandi eest hoolitsemise kohustus avalikõiguslikku iseloomu, langedes seega välja tsiviilõiguse kehtepiirkonnast ning tähitades ühtlasi järjekordset avalikõiguse tungi varem tsiviilõiguse poolt reglementeeritud aladesse.